

Araştırma Makalesi | Research Article

ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı): 2548-091X

Makale Geliş | Received: 11.05.2023

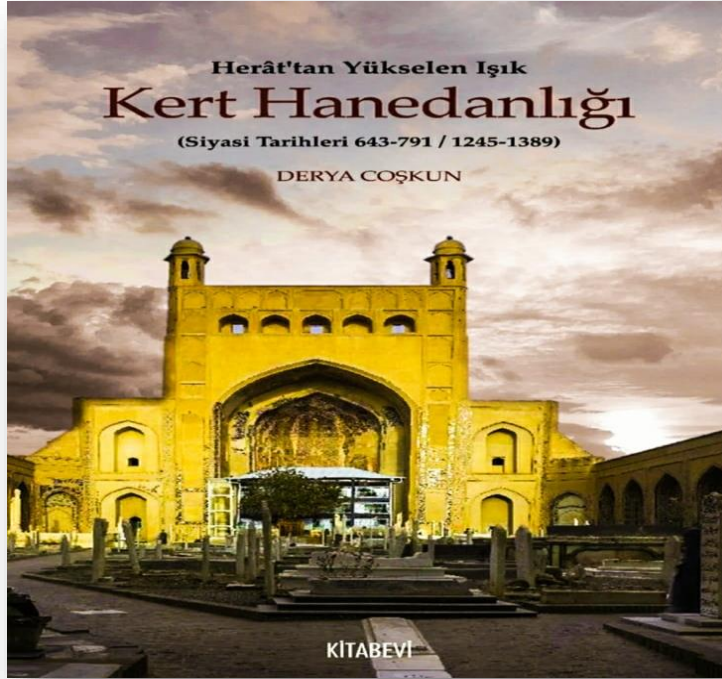
Makale Kabul | Accepted: 14.06.2023

Atıf | Cite as: Leyla Özer, “Herât’tan Yükselen Işık Kert Hanedanlığı (Siyasi Tarihleri 643-791/1245-1389) (Kitap Tanıtımı)”, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(1), Haziran 2023, s. 93-96.

DOI No: <https://doi.org/10.56252/turktarars.1295693>

Derya Coşkun, *Herât’tan Yükselen Işık Kert Hanedanlığı (Siyasi Tarihleri 643-791/1245-1389)*, Kitabevi, İstanbul 2020, 300 s., ISBN: 9786057819710

Leyla Özer*

2020 yılında Erzurum Teknik Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Derya Coşkun tarafından hazırlanan “*Herât’tan Yükselen Işık Kert Hanedanlığı (Siyasi Tarihleri 643-791/1245-1389)*” isimli çalışma 13. Yüzyılın ortalarından itibaren İlhanlı Devleti’ne tabii bulunan Kert Hanedanlığı ve bu hanedanlığın Herât ve dolaylarındaki idaresini ele almakta, söz konusu hanedanlığın İlhanlı devleti bünyesindeki siyasi faaliyetlerini konu edindiği gibi bağımsızlığın elde edilmiş sürecinde meydana gelen faaliyetleri de gözler

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Alanı, leyla.ozert5@erzurum.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5644-6293.

önüne sermektedir. 13. yüzyılda İran ve havalisini egemenliği altına alan Moğollar, Cengiz Han'ın ölümü ile birlikte *İlhanlılar*, *Kubilay Hanlığı* ve *Çağataylılar* olmak üzere ayrılmaya başlamış, ülke idaresine egemen olma hırsı ve bu hırsın yaratmış olduğu mücadele ruhu telafi edilemez kayıplara sebebiyet vermiş, hiç kuşkusuz şehirlerde bu kayıplardan nasibini almıştır. Nitekim Kert Hanedanlığının tabiiyetinde bulunan Herât'ta bu şehirlerden biridir. Gerek ticari gerekse ekonomik açıdan bir hayli zenginlik bahşeden bu şehir, yaşanan mücadeleler neticesinde büyük bir yıkıma maruz bırakılmıştır. İlhanlı devleti bünyesinde başlayan gerileme ve dağılma sürecinin 14. yüzyılın sonlarına doğru giderek hız kazanması ile birlikte yerine bölgede bazı hanedanlıklar varlık göstermeye, bağımsızlıklarını elde etmeye başlamıştır. Nitekim İlhanlı Devletine tabiiyetiyle bilinen Kert Hanedanlığı da bu hanedanlıklardan biridir. Türkiye'de Kert Hanedanlığına dair yapılmış müstakil bir çalışmanın var olmaması yazarı araştırmaya karar verme noktasında teşvik etmiş, hanedanlığa ve onun siyasi tarihine ilişkin ayrıntılı bilgilerin yer aldığı bu çalışma vesilesiyle ilim camiasında büyük bir boşluğun doldurulacağı temenni edilmiştir.

Konu içeriğinin dört bölüm halinde tasnif edildiği söz konusu eserde, yazar biyografisinin peşi sıra "*İçindekiler*" başlığı altında *Kısaltmalar*, *Önsöz*, *Araştırmanın Kaynakları* ve *Giriş* başlıklarına dair kısa bilgilere yer verilmiş, ana başlıklar ve bölümler ise sırasıyla numaralandırılmıştır. "*Araştırmanın Kaynakları*" başlığı altında, Kert Hanedanlığına dair kaleme alınmış kaynaklar ismen belirtilmiş peşi sıra kaynakların içeriğine ve özelliklerine dair detaylıca bilgilere yer verilerek, bilgiler açıklamalı dipnotlarla desteklemiştir. Bu vesileyle okuyucularına yoğun bir kaynak çeşitliliği sunma amacı güden yazar, Hanedanlığı doğrudan veya dolaylı olarak konu edinen bu kaynakları birinci ve ikinci elden kaynaklar olmak üzere sıralamış ayrıca kullanılan kaynakların üslup ve içeriğine dair olumlu ve olumsuz değerlendirmelerde bulunmaktan da geri durmamıştır.

Giriş bölümü incelendiğinde "*Herât Adı*" altında şehrin isminin farklı kaynaklardaki kullanımlarına dikkat çekilerek, hem bir bölge hem de bir şehir kimliğine bürünmüş olduğu, kurucusunun kim olduğu noktasında ise farklı görüşlerin ileri sürüldüğü belirtilmiş ancak bir fikir birliğine varılamadığı açıkça ifade edilmiştir. Çoğunlukla ev sahipliği yapmış olduğu devletler bünyesinde isimlendirilen şehir, İslam seyyahlarının kaleme almış oldukları eserlerde ise çeşitli adlarla tarif edilmiştir.

"*Herât'ın Tarihi Coğrafyası*" başlığı altında şehre bağlı bulunan bölgelerin isimlerine yer verilerek, geçmişteki görünümü tasvir edilmiştir. Topraklarının verimliliğine vurgu yapan yazar, ticaret yollarının üzerinde bulunmasından hareketle şehrin önemine dikkat çekmiştir. Ardından şehrin kuruluş süreci ele alınmış, birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından ötürü mühim bir merkez görevi üstlenmiş olduğu belirtilmiştir. Şehrin coğrafyacılara nezdindeki söylemleri ise "*Bölgenin Şâhi*", "*Dünya Şehirlerinin Göz Bebeği*" şeklinde örneklendirilmiştir. Şehrin tarih boyunca ev sahipliği yapmış olduğu toplumlara ve şehirdeki ilk Türk hâkimiyet sürecine ilişkin bilgilere yer vererek devam eden yazar, bölgedeki hâkimiyetin sıklıkla el değiştirmiş olduğu gerçeğine özellikle dikkat çekmiştir. Anlatım şehrin İslam topraklarına katılma sürecine dair bilgilerin verilmesiyle devam etmiş, nitekim bu sürecin bir hayli sancılı olduğu belirtilerek sonlandırılmıştır.

"*Kertlerin Menşei ve Hanedanlığın Ortaya Çıkışı*" başlıklı birinci bölüm incelendiğinde "*Kert Adı Üzerine Tartışmalar*" alt başlığı ile Kert adının yazımı ve telaffuzu arasındaki farklılığa dikkat çekilerek, bu farklılığın zaman içerisinde kelimenin

değişik anlamlar kazanmasına sebebiyet verdiği belirtilmiş, durumun nedeni olarak birtakım etkenler gösterilmiştir. Kelime her ne kadar yazım ve telaffuzuna bağlı olarak farklı anlamlar kazanmış olsa da özünde “*azim*”, “*büyüklik*”, “*ihtişam*” gibi anlamları ihtiva etmekte ayrıca “*dikenli bir meyve*”, “*kırılma*”, “*kopma*” gibi anlamları ifade etmiş olduğu da belirtilmektedir. “*Kertlerin Kökenine Dair Tartışmalar*” isimli ikinci alt başlık, kökeni itibariyle Kertlerin dayandığı unsurlara ve halen dahi açıklığa kavuşturulamayan bu unsurlara yönelik yapılmış tartışmalara yer vermektedir. “*Kert Hanedanlığı’nın Ortaya Çıkışı*” adlı üçüncü ve son başlık ise hanedanlığın kuruluş sürecine ilişkin bilgileri barındırmakta, kurulan bu hanedanlığın idare sistemine değinilerek birinci bölüm sonlandırılmaktadır.

“*İlhanlıların Hâkimiyet Sürecinde Kertler*” başlıklı ikinci bölüm incelendiğinde “*Rükneddin Muhammed Ebubekir Kert Dönemi (643-644/1245-1246)*” alt başlığı ile hanedanlığın kurucusu Şemseddin Muhammed bin Kert ve onun soyuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Buna göre kendisi Melik Rükneddin’in oğlu, Gur sultanı Gıyâseddin Muhammed b. Sâm’ın veziri olan İzzeddin Ömer Merâganî’nin de kardeşinin torunudur. İzzeddin Ömer Merâganî’ye vezirliği döneminde Herât’ın idaresi verilmiş, ardından şehrin idaresine Rükneddin Muhammed getirilmiştir. Rükneddin Muhammed ise kendisinden sonra Herât ve çevresinin idaresine oğlu Şemseddin Muhammed Bin Kert’i uygun görmüştür. Nitekim “*Şemseddin Muhammed Bin Rükneddin Muhammed Ebubekir Kert Dönemi (644-676/1246-1278)*” başlığı altında Rükneddin Muhammed’in bu emelinin gerçekleştiği ve ölümüyle oğlu Şemseddin Muhammed’in Herât’ın idaresine muvaffak olduğu belirtilmiştir. Kendisinin siyasi faaliyetleri “*Şemseddin Muhammed’in Siyasi Faaliyetleri*” alt başlığı ile ele alınmış, onun Bekir Kalesi’ni fethi ve bu uğurdaki mücadelesi ise detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu mücadelelerin peşi sıra “*Abaka Han ve Barak Han Mücadelesi*” başlıklı bölüme geçilerek, Çağatay ve İlhanlı hanlarının Horasan üzerindeki hâkimiyet mücadelesi ele alınmış, mücadele sonrasında Horasan’ın idaresinin İlhanlılara geçtiği bilgisine yer verilerek, Herât ve dolaylarının bir hayli zayıyata uğradığı belirtilmiş, zarar gören bu şehir tekrar İlhanlı hâkimiyetine geçmiştir.

Melik Şemseddin Kert’in ölümü üzerine şehir yönetimini devralan oğlu Rükneddin Muhammed Bin Şemseddin Kert ve onun çalkantılı dönemine ilişkin bilgiler “*Rükneddin Muhammed Bin Şemseddin Kert Dönemi (677-705/1278-1305)*” başlığı altında ele alınmış, gıyabında asılsız ithamlarda bulunduğu ve bu ithamların kendisinin itibarını sarsmış olduğu bilgisine yer verilerek, şehrin maruz bırakıldığı yağma faaliyetlerine ve bu faaliyetlerin halkın büyük bir kısmını göçe mecbur ettiği gerçeğine değinilmiştir. Peşi sıra İlhanlıların altıncı hükümdarı olan Gâzân Han ve onun dönemine ilişkin bilgilere ve Melik Rükneddin’in büyük oğlu Fahreddin Bin Şemseddin Kert ve onun Herât’a melik olarak atanmasına yönelik bilgilere yer verilerek devam edilmiştir. Melik Fahreddin tarafından Herât’ın asayişinden sorumlu tutulan ancak süreç içerisinde halk üzerinde baskı kurarak, yağma faaliyetlerinde bulunan Nekûderîlere ise özellikle temas edilmiştir. Zira zulüm ve yağma hareketleri kendilerini bir hayli bezdiren halk, çareyi şehri terk etmekte bulmuş, Olcaytu Han tarafından bölgeye bir sefer tertip edilmesini ise kaçınılmaz kılmıştır. Melik Fahreddin’in ölümü üzerine Herât’ın idaresi kardeşi Gıyaseddin Bin Şemseddin Kert tarafından devralınmış, dönemine ilişkin bilgiler “*Gıyaseddin Bin Şemseddin Kert Dönemi (706-729/1307-1329)*” başlığı altında ele alınmıştır. Ardından Horasan valisi Şehzâde Yesâvur’un İsyanı ve onun ortadan kaldırılma süreci ele alınarak ikinci bölüm sonlandırılmıştır.

“Bağımsızlık Yolunda Kertler” başlıklı üçüncü bölüm, ikinci kez isyan hareketinde bulunan şehzâde Yesâvur ve onun faaliyetlerini konu edinerek başlamaktadır. Peşi sıra kertlerin İsfizâr’daki söz hakkından rahatsızlık duyan Melik Kutbeddin ve onun isyan hareketine değinilmektedir. “Şemseddin Muhammed Bin Gıyaseddin Kert Dönemi (729-730/1328-1330)” başlığı altında Melik Şemseddin Kert’in kısa süreli hâkimiyet dönemine ilişkin bilgilere yer verilerek, ölümüyle yerine geçen kardeşi Melik Hafız ve onun idari işlerdeki zafiyeti ele alınmakta ve bu bölüm, “Hafız Bin Gıyaseddin Kert Dönemi (730-732/1330-1331)” başlığı altında konu edilmektedir. Ölümünün peşi sıra Gurûler tarafından idareye getirilen ve Kertlerin en güçlü hükümdarı kimliğine bürünen Melik Muizeddin Hüseyin Kert ve onun dönemine ilişkin bilgilere ise “Muizeddin Hüseyin Bin Gıyaseddin Kert Dönemi (732-771/1331-1370)” başlığı altında yer verilmektedir. Kertler ve Serbedârî’ler arasındaki mücadeleleri anlatarak devam eden yazar, Melik Muizeddin Hüseyin Kert’in ölümüyle yerine geçen Gıyaseddin Pir Ali ve onun dönemine ise özellikle temas etmekte, Serbedârîler ile olan mücadelesini detaylı dipnotlarla temellendirerek bölümü sonlandırmaktadır.

“Kertlerin Tarih Sahnesinden Silinmesi” başlıklı dördüncü ve son bölüm, Emir Timur’un Herât kuşatması ile başlamakta, yıllardır Herât üzerinde söz sahibi olmak adına mücadele veren ve Kertlerin zayıflamasıyla bölgede aktif rol oynadıkları bilinen Gurûlerin isyan hareketleri ile devam etmektedir. Ardından devletin son hükümdarı Gıyaseddin Pir Muhammed’in katledildiği ve Kert Hanedanlığının hem soy hem de siyasi olarak tarih sahnesinden silinmiş olduğu bilgisine yer verilerek bölüm sonlandırılmaktadır. *Sonuç* kısmına gelindiğinde Kert hanedanlığının kuruluşu ve dağılışına ilişkin özet bilgilere yer veren yazar, bu hanedanlığın hem Batılı hem de Doğulu araştırmacılar nezdinde göz ardı edildiğini, bu sebepten ötürü kendilerine dair bilgilerin tartışmadan öteye gidememiş olduğunu belirtmiştir.

Eserini bu şekilde sonuçlandıran yazar, istifade etmiş olduğu tüm kaynakları “Kaynaklar” başlığı altında sırasıyla belirtmiş, böylece okuyucularına zengin bir kaynak çeşitliliği sunmuştur. “Ekler” başlığı altında İlhanlı hükümdarlarının ve Çağatay hanlarının isimlerinin ve hâkimiyet dönemlerinin yer aldığı tablolara yer verilmiş, Kert hanedanlığının ilk dönem meliklerinin belirtildiği şablonlar, konu ile ilgili detaylı haritalar ve şehrin görünüşünü yansıtan görseller ile eserin anlaşılabilirliği ve bilimsel doyuruculuğu artırılmıştır. Ardından “Dizin” kısmına yer verilerek eser sonlandırılmıştır.